

ЛІНГВІСТИКА 2012: ШЛЯХИ, ЯКІ МИ ОБИРАЄМО

Воробйова О.П.

Київський національний лінгвістичний університет

Рік 2012-тий освячений для України не лише проведенням Європейського чемпіонату з футболу і своєю високосністю, а й межевістю у сакральній хронології. Тому його можна вважати роком підведення певних підсумків, у тому числі і мовознавчо-історіографічних, та окреслення напрямків розбудови гуманітарних, вужче лінгвістичних, студій на найближче майбутнє.

Свого часу О.С. Кубрякова, розмірковуючи про еволюцію мовознавчої думки у другій половині минулого століття [2], вивела перелік головних настанов сучасної лінгвістики як її відмінних рис. Нагадаю, що цей список складають чотири принципово важливі позиції, характерні для мовознавства кінця ХХ століття: експансіонізм, антропоцентризм, (нео)функціоналізм й експланаторність [2, с. 207]. Стисло, зміст цих настанов можна викласти таким чином. *Експансіонізм* передбачає: 1) розширення і поглиблення об'єкту дослідження, який набуває все більш мінливих контурів; 2) пошук нових підходів до його розгляду, нерідко за рахунок розмивання меж між окремими галузями науки, та 3) акцент на міждисциплінарності наукових розвідок [2, с. 208–209], що сукупно породжують ефект своєрідного всесвіту, який розширюється [2, с. 209]. *Антропоцентризм* постає у двох своїх дослідницьких ракурсах: 1) епістемологічному, коли людина тлумачиться як точка відліку, що залучена до дослідження, визначаючи його напрям, специфіку обраного ракурсу і кінцеві цілі [2, с. 212], та 2) онтологічному, що відбиває вітальну присутність людини як формувального чинника у мові, тексті, дискурсі [2, с. 214]. *(Нео)функціоналізм* стосується, передовсім, інструментальної ролі мови й мовленнєвих утворень у пізнанні та спілкуванні [2, с. 217] і її діяльнісного характеру [2, с. 218]. Останнє (до чого власне і застосовано префікс нео-) окреслює образ “мови у дії”, де панують не лише можливості, а й обмеження, як комунікативні, так і когнітивні. І нарешті, *експланаторність*, тобто пояснювальність наукового аналізу замість констатації і поряд з описом емпіричних даних [2, с. 221–222], яка виходить на лінгвістичну арену як чинник, що передбачає висунення гіпотез про глибинні структури і механізми мовотворення, текстотворення, дискурсотворення, які спираються на системне взаємопроникнення наук, нібито далеких одна від одної. Характеризуючи стан справ на межі тисячоліть у найзагальнішому плані, О.С. Кубрякова наголошує на перспективі істотного розширення горизонтів лінгвістичних досліджень [2, с. 230], спираючись на висновок про переважання у мовознавчих студіях інтеграційних тенденцій, які визначають поліпарадигмальний статус сучасної лінгвістики [2, с. 227–228].

Повертаючись у добу сьогоднішню, спробуємо простежити, без претензій на всеохоплення, напрямки такого розширення горизонтів та їх кореляцію із панівними тенденціями розвитку лінгвістичної думки наприкінці минулого століття. Попередньо можна сказати, що всі з зазначених методологічних настанов залишаються для лінгвістики початку ХХІ століття цілком актуальними,

проте вони підлягають очевидному поглибленню і біфуркації як на рівні самих настанов, так і в їхньому наповненні. Позначимо вектор модифікацій ключових парадигмальних рис сучасної лінгвістики відповідними префіксами. Так, є підстави говорити про панекспансіонізм, анти- і неоантропоцентризм, власне неофункціоналізм і неоекспанаторність як рушійні сили розбудови мовознавчих студій сьогодення.

Панекспансіонізм виявляє себе у двох вимірах. З одного боку, це поглиблення міждисциплінарного характеру лінгвістичних розвідок, яке може підсилювати їх евристичність або спричинювати симулякризацію отриманих результатів. З іншого боку, панекспансіонізм сприяє історизації погляду на мову, текст, дискурс завдяки усвідомленню розбіжностей у сприйнятті й осмисленні дійсності людиною на різних історичних зрізах. Спробу віртуального переміщення у часі і просторі з метою занурення у тодішнє культурне середовище екземпліфікує книга Ю.М. Караулова [1], де сучасний текст нібито тлумачиться читачем першої половини ХІХ ст. з опорою на “Словник мови О.С. Пушкіна”.

Антропоцентризм, залишаючись магістральним, набуває двох нових вимірів, виступаючи як 1) *антиантропоцентризм*, що відбивається в екологізації не лише лінгвістичних студій, а й мовної і текстової онтології, та 2) *неоантропоцентризм*. Цей останній маніфестовано, з одного боку, технологізацією емпіричного матеріалу (корпусна лінгвістика, нейронауки) і методик дослідження (сукупність технік концептуального аналізу), а з іншого, перенесенням дослідницького акценту на енергійні аспекти мови, тексту, дискурсу, мовної особистості, зокрема у вербальному і художньому втіленнях таких явищ, як харизма, емоційний резонанс, змінені стани свідомості.

Якщо в межах *неофункціоналізму* домінує діяльнісний підхід, *неоекспанаторність* поглиблюється у двох основних напрямках: 1) прикладному, для якого характерною є радикальна дидактизація лінгвістичної / філологічної освіти (виникнення таких дисциплін, як педагогічна граматики, педагогічна стилістика тощо зі значним когнітологічним компонентом) з метою розвитку критичного мислення і пошуку певних ментальних універсалій, що стоять за звичними мовними і мовленнєвими явищами, та 2) теоретико-евристичному, де спостерігається наближення до трансформації лінгвістичних і лінгвопсихологічних таємниць (таких як мовне чуття, осяяння, інтуїція тощо) у наукові проблеми, які підлягають вирішенню.

Отже, траєкторія руху лінгвістики сьогодення цілком вписується в ті тенденції, які були характерними для кінця минулого століття, проте їх змістове наповнення виглядає не до кінця прогнозованим, залишаючи простір для неочікуваних, і тим більш захоплюючих, дослідницьких поворотів.

Література:

1. Караулов Ю.Н. Словарь Пушкина и эволюция русской языковой способности. – М., 1992; 2-е изд. – М., 2006.

2. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине ХХ века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца 20 века : [под ред. акад. Ю.С. Степанова]. – М., 1995. – С. 144–238.